

Samorząd
Województwa Opolskiego

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ W OPOLU

Obserwatorium Integracji Społecznej
45-315 OPOLE ul. Głogowska 25C
TEL. (77) 44 15 250; 44 16 495 FAX (77) 44 15 259

ROPS w Opolu

Przemoc wobec osób starszych w województwie opolskim

na podstawie informacji uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej

Wszelkie wykorzystanie analizy w całości lub w części,
w tym zamieszczonych danych statystycznych,
dozwolone wyłącznie z podaniem źródła

Opole, czerwiec 2010

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wstęp	3
I. Przemoc wobec osób starszych – definicje	4
II. <i>Przemoc wobec osób starszych w województwie opolskim</i> – na podstawie informacji uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej	5
1. Cel i metoda badania	5
2. Wyniki badania	6
III. Przemoc wobec osób starszych w badaniach ogólnopolskich	14
IV. Wnioski	15
V. Rekomendacje	16

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wstęp

Problemy ludzi starszych rzadko budzą zainteresowanie współczesnych społeczeństw. Wprawdzie sygnały o zagrożeniach związanych ze starzeniem się społeczeństwa przebijają się do opinii publicznej, lecz bardzo trudno zwrócić jej uwagę na potrzebę poprawy sytuacji materialnej i bytowej osób starszych.

Na świecie żyje obecnie około 600 mln osób mających więcej niż 60 lat. Szacuje się, że w 2050 r. liczba osób starszych zwiększy się do 2 mld, tj. ponad 3-krotnie. Najbardziej przybywa osób w wieku pow. 80 roku życia, zwłaszcza starszych kobiet.¹

Według prognozy ludnościowej opracowanej przez GUS w 2035 r. w Polsce liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wzrośnie z 5 mln do prawie 9 mln osób, tj. o 56 proc. W woj. opolskim wskaźnik wzrostu wyniesie 48 proc., w tym dwukrotnie wzrośnie liczba osób pow. 80 roku życia.²

W dokumentach prawa międzynarodowego potrzeby osób starszych uwzględniono po raz pierwszy w 1992 r., kiedy do Europejskiej Karty Społecznej dołączono Protokół Dodatkowy, w którym zawarto prawo do ochrony socjalnej osób w podeszłym wieku. Natomiast w 2002 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjęła dokument pod nazwą United Nation International Plan of Action, w którym wskazano, że do uniwersalnych praw człowieka należy ochrona osób starszych.

Jednym z najistotniejszych problemów polityki społecznej jest obecnie zapobieganie przemocy, zwłaszcza stosowanej wobec osób starszych. Dotychczas prowadzone badania pokazują, że jest to zjawisko ukrywane, trudne do zdiagnozowania, a także często uzyskujące akceptację społeczną.

Z danych szacunkowych wynika, że odsetek osób pow. 65 roku życia doznających przemocy lub zaniedbania ze strony członków rodziny waha się od 4 do 10 proc. Podkreśla się również, że tylko 1 na 6 przypadków przemocy zostaje zgłoszonych odpowiednim służbom.³

¹ A. Staręga, *Przemoc wobec osób starszych, Niebieska Linia, nr 5/2003*, <http://www.pismo.niebieskalinia.pl/index.php?id=143>

² Prognoza ludności w grupach wieku biologicznego – lata 2007-2035, GUS, Trwanie życia w 2007 r., Warszawa 2008 r.

³ B. Wojewódzka, *O przemocy wobec osób starszych, czyli przelamywaniu tabu*, <http://www.wydawnictwo.parpa.pl/index.php?a=ksiazki&ff=&c=365>

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

I. Przemoc wobec osób starszych - definicje

Przemoc wobec innej osoby określa się przede wszystkim jako jej złe traktowanie. Zatem przemoc to wszelkie nadużycia i zaniedbania w stosunku do osób starszych, przy czym nadużycia to takie sposoby zachowania lub/i akty działania, które przejawiają się w stosowaniu przemocy fizycznej lub/i psychicznej, np. zadawanie bólu fizycznego (bicie) lub udręki duchowej (poniżanie osoby starszej, ograniczanie jej praw).

„Przemoc aktywna pod postacią nadużyć to nic innego jak np. poniżanie osoby starszej, zmuszanie jej do jedzenia, ograniczanie jej praw, zniewalanie psychiczne, wyrządzanie szkód, znęcanie się, maltretowanie, izolowanie, czy też nielegalne użycie funduszy lub zasobów materialnych (okradanie). Przemoc pod postacią nadużyć może przybierać różną formę. Najczęściej wyróżniamy:

- **nadużycia fizyczne** – to użycie siły fizycznej, której następstwem jest uszkodzenie ciała, ból. Przejawem nadużyć jest popychanie, policzkowanie, a ich skutkiem są potłuczenia, złamania, rany cięte, a także strach, niepokój, depresja;
- **nadużycia psychiczne** – permanentne używanie gróźb, upokarzanie, obwinianie, znęcanie się, zastraszanie, izolowanie, przeklinanie i inne werbalne zachowania i/lub inne formy psychicznego okrucieństw, a skutkiem tego jest strach, depresja, zażenowanie, bezsenność, utrata apetytu;
- **nadużycia finansowe** – nielegalne i nieodpowiednie użycie funduszy, własności lub innych zasobów osoby starszej. Przejawia się to w sprzeniewierzeniu pieniędzy, rzeczy wartościowych albo własności, odmawianie osobie starszej prawa dostępu do własnych funduszy. Skutkiem takich działań jest utrata pieniędzy, niemożność opłacania rachunków, pogorszenie stanu zdrowia i standardu życia, brak poczucia bezpieczeństwa;
- **nadużycia seksualne** – bezpośredni lub pośredni związek z aktywnością seksualną bez zgody tej osoby np. patrzenie, obnażanie, fotografowanie;
- **nadużycia symboliczne** – wymuszanie na ludziach starszych zachowania, które jest wygodne grupom dominującym (np. poprzez strój, język), bądź też dyskryminowanie ich przez grupy dominujące.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Natomiast przemoc pod postacią zaniedbania to intencjonalne bądź pozbawione intencji, ale szkodliwe zachowania opiekunów formalnych, bądź nieformalnych, którym osoby starsze ufają, np. poprzez brak opieki”.⁴

Problem przemocy wobec osób starszych pod postacią nadużyć był po raz pierwszy opisany w 1975 r. w brytyjskim czasopiśmie naukowym. W latach 90-tych XX wieku zjawiskiem tym zajęła się Światowa Organizacja Zdrowia, która opracowała *Raport nt. przemocy i zdrowia z 2002 r.*

Według danych szacunkowych uzyskanych z badań przeprowadzonych w USA w 2003 r. wynika, że od 1 do 2 mln Amerykanów pow. 65 roku życia doznawało obrażeń, było wyzyskiwanych lub w inny sposób źle traktowanych przez osoby, od których są zależne w zakresie opieki lub ochrony.⁵

II. Przemoc wobec osób starszych w województwie opolskim – na podstawie informacji uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej

1. Cel i metoda badania

Badanie *Przemoc wobec osób starszych* przeprowadzono wśród dyrektorów i kierowników ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego, w czerwcu 2010 r.

Celem badania jest wstępne rozpoznanie skali problemu stosowania przemocy wobec osób starszych, głównych jego przyczyn oraz form przemocy. Badanie ma także przyczynić się do rozpoznania kategorii osób dotkniętych przemocą, sprawców przemocy, a także zidentyfikować główne problemy współtowarzyszące temu zjawisku.

Badanie przeprowadzono za pomocą przygotowanej i przesłanej do ośrodków pomocy społecznej (listownie i e-mailem) ankiety. Kwestionariusz ankiety składał się z 12 pytań o charakterze zamkniętym i półotwartym.

W ankiecie zastosowano podział na przemoc zaistniałą (stwierdzoną i odnotowaną w aktach) oraz przemoc domniemaną (podejrzenie jej stosowania). Jednocześnie za osoby starsze przyjęto osoby: kobiety - powyżej 60 roku życia,

⁴ Komunikat CBOS nr 2666/2002, Przemoc w rodzinie. Fakty i opinie. <http://www.cbos.pl/spiskom.pol/2002/kom42/komo42.htm> (data dostępu 15.12.2005 r.), za: M. Halicka, *Przemoc wobec osób starszych* [w:] Stan postrzegania osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań, red. B. Szatur – Jaworska

⁵ Bonnie R.J., *Elder Mistreatment: Abuse and Neglect, and Exploitation in an Aging America*. Washington, DC, USA, National Academies Press, 2003, za: M. Halicka, *Przemoc wobec osób starszych* [w:] Stan postrzegania osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań, red. B. Szatur – Jaworska, s. 98

mężczyźni - powyżej 65 lat. Przekazane dane dotyczyły zdarzeń występujących w 2009 r.

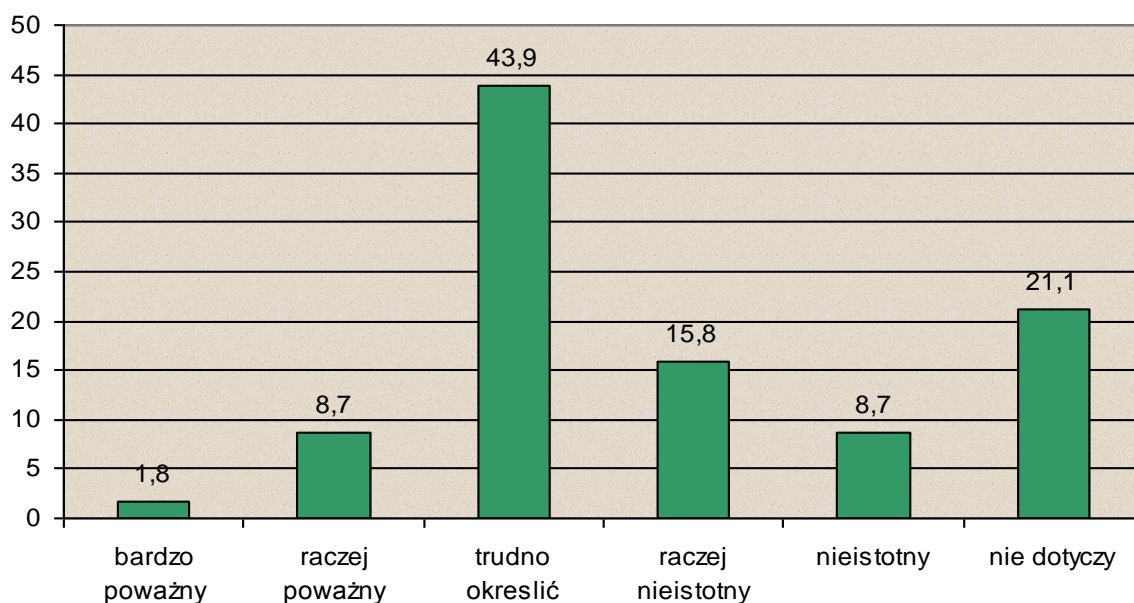
Pytania zawarte w ankiecie odnosiły się nie tylko do osób objętych pomocą społeczną, ale także do wszystkich zdarzeń wystąpienia przemocy wobec osób starszych w gminie, znanych pracownikom ośrodków pomocy społecznej.

W analizie wyników badania pod pojęciem ośrodków miejskich zdefiniowano gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie, a ośrodków wiejskich – gminy wiejskie.

Spośród 71 rozesłanych ankiet do Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu odesłano 57, co stanowi 80 proc. ogólnej liczby ankiet.

2. Wyniki badania

Wykres 1. Problem przemocy wobec osób starszych jako problem społeczny w gminie

Blisko połowa dyrektorów i kierowników ośrodków pomocy społecznej uważa, że przemoc wobec osób starszych nie jest ważnym problemem społecznym występującym na terenie gminy. Prawie ¼ uznała, że jest to problem *raczej nieistotny* lub *nieistotny*, a aż ok. 44 proc. ankietyowanych miało trudności z określeniem wagi tego problemu.

Jedynie ponad 10 proc. badanych stwierdziło, że jest to problem *bardzo poważny* i *raczej poważny*.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

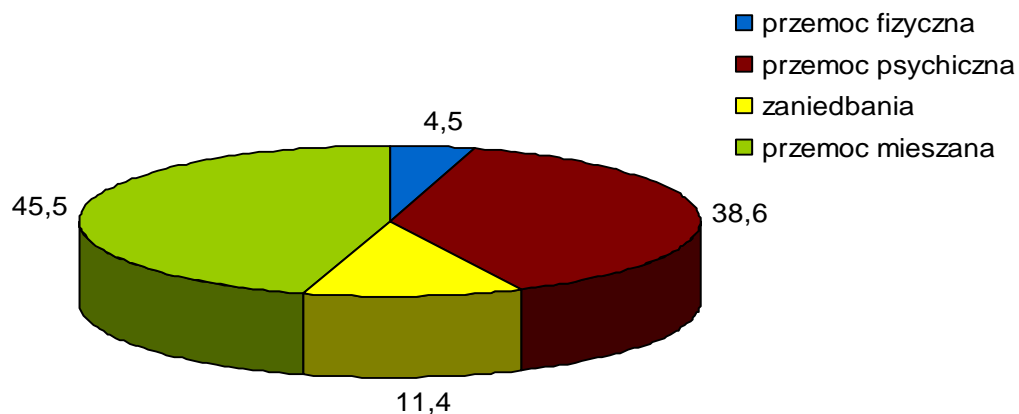

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Prawdopodobnie wynika to z trudności diagnostycznych tego zjawiska, tj. wycofywania się lub braku zgłoszenia aktu przemocy przez same ofiary oraz przyzwolenia społecznego na stosowanie tych zachowań (34 proc. ankietowanych w badaniu CBOS z 2002 r. jest zdania, że *nikt nie ma prawa wtrącać się do prywatnych spraw rodzin*). Nadto osoby starsze są o wiele bardziej skłonne ukrywać istnienie przemocy w rodzinie, niż osoby młode i w średnim wieku.⁶

Wykres 2. Najczęściej stosowane formy przemocy wobec osób starszych

Najczęściej stosowanymi formami przemocy są: przemoc mieszaną – 45,5 proc. wskazań (połączenie co najmniej dwóch wymienionych form przemocy np. fizyczno-psychicznej) oraz przemoc psychiczną – 38,6 proc. Najmniej jest przemocy fizycznej (4,5 proc. wskazań), a także przemocy w formie zaniedbania (11,4 proc.). Badani nie wskazali żadnego przypadku przemocy seksualnej lub przemocy o charakterze ekonomicznym (odbierania należnych pieniędzy lub uniemożliwiania podjęcia pracy).

⁶ Komunikat CBOS nr 2666/2002, Przemoc w rodzinie. Fakty i opinie. <http://www.cbos.pl/spiskom.pol/2002/kom42/komo42.htm> (data dostępu 15.12.2005 r.), za: M. Halicka, *Przemoc wobec osób starszych* [w:] Stan postrzegania osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań, red. B. Szatur – Jaworska, s.99

Tabela 1. Liczba osób starszych dotkniętych przemocą w woj. opolskim w 2009 r.

Wyszczególnienie	Liczba osób starszych dotkniętych przemocą w 2009 r.		
	Ogółem	w tym:	
		Gminy miejskie/ miejsko-wiejskie	Gminy wiejskie
Razem	190	121	69
<i>W odsetkach</i>	100,0	100,0	100,0
<i>w tym:</i>			
kobiety	149	101	48
<i>w odsetkach</i>	78,4	83,5	69,6
mężczyźni	41	20	21
<i>w odsetkach</i>	21,6	16,5	30,4

W 2009 r. liczba osób starszych dotkniętych przemocą wyniosła 190. W ośrodkach miejskich (gminach miejskich i miejsko-wiejskich) zaobserwowano 121 takich zdarzeń, a ośrodkach wiejskich (gminy wiejskie) 69. Odsetek osób starszych dotkniętych przemocą w tych ośrodkach odpowiada strukturze ludności w wieku poprodukcyjnym, zamieszkujących gminy miejskie/miejsko-wiejskie oraz gminy wiejskie woj. opolskiego.

Liczba osób starszych dotkniętych przemocą (190) stanowi:

- 0,1 proc. starszych mieszkańców woj. opolskiego, których liczba wynosi 173 891;⁷
- 4,2 proc. w odniesieniu do liczby osób starszych objętych pomocą społeczną w woj. opolskim (ich liczbę szacuje się na 4,5 tys. osób);⁸

Wśród 190 osób dotkniętych przemocą było 149 kobiet (78,4 proc.) i 41 mężczyzn (21,6 proc.).

Udział kobiet dotkniętych przemocą jest większy w ośrodkach miejskich (83,5 proc.) niż w ośrodkach wiejskich (69,6 proc.). Natomiast starsi mężczyźni jako ofiary przemocy częściej występują w ośrodkach wiejskich (30,4 proc.) niż miejskich (16,5 proc.).

⁷ obliczenia własne na podstawie *Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2009 r.*, GUS, Warszawa 2009

⁸ dane szacunkowe na podstawie sprawozdania MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za 2009 r.

Tabela 2. Liczba osób starszych dotkniętych przemocą w woj. opolskim w 2009 r. (przemoc zaistniała i przemoc domniemana)

Wyszczególnienie	Województwo opolskie		
	Ogółem	w tym:	
		Gminy miejskie/ miejsko-wiejskie	Gminy wiejskie
Liczba osób starszych dotkniętych przemocą – razem	190	121	69
<i>W odsetkach</i>	100,0	100,0	100,0
<i>w tym osoby dotknięte:</i>			
przemocą zaistniałą (czyn stwierdzony i odnotowany w aktach)	86	56	30
<i>w odsetkach</i>	45,3	46,3	43,5
przemocą domniemaną (podejrzanie zaistnienia czynu, np. przez sąsiadów, pracownika socjalnego)	104	65	39
<i>w odsetkach</i>	54,7	53,7	56,5

Spośród 190 osób dotkniętych przemocą w 2009 r., przemoc zaistniała (czyn stwierdzony i odnotowany) dotyczyła 86 osób (45,3 proc.). Natomiast przemoc domniemaną (podejrzanie zaistnienia czynu przez osoby postronne, np. sąsiadów, pracowników socjalnych, nauczycieli) zauważono w przypadku 104 osób (54,7 proc.).

Analiza danych dotyczących przemocy zaistniałej i domniemanej wykazała, że nie zaobserwowano istotnych różnic między ośrodkami miejskimi i ośrodkami wiejskimi.

Jednocześnie, z informacji przekazanych przez ankietowanych wynika, że w 2009 r. liczba zdarzeń przemocy wobec osób starszych zakończonych założeniem *Niebieskiej Karty* (udokumentowanej interwencji policji i pracowników pomocy społecznej w sprawie przemocy domowej) wyniosła 104, tj. o 18 zdarzeń więcej niż wskazano w pytaniu o występującą przemoc zaistniałą (86 zdarzeń). Spowodowane jest to procedurą zakładania *Niebieskiej Karty*, która jest wypełniana za każdym razem, bez względu na liczbę zdarzeń przemocy w danej rodzinie.

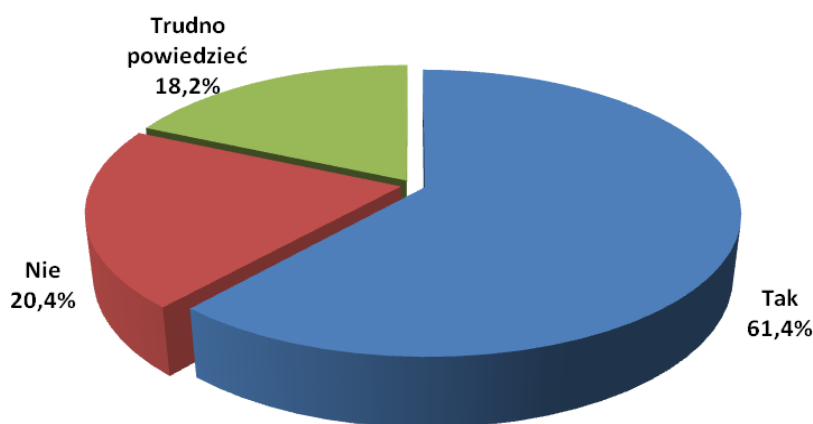
Tabela 3. Liczba osób starszych dotkniętych przemocą w woj. opolskim w 2009 r., w tym osoby niepełnosprawne

Wyszczególnienie	Województwo opolskie		
	Ogółem	w tym:	
		Gminy miejskie/ miejsko-wiejskie	Gminy wiejskie
Liczba osób starszych dotkniętych przemocą (domniemaną i zaistniałą) – razem	190	121	69
<i>W odsetkach</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>w tym:</i>			
osoby niepełnosprawne (prawnie i biologicznie)	90	64	26
<i>w odsetkach</i>	<i>47,4</i>	<i>52,9</i>	<i>37,7</i>

Wśród 190 osób starszych dotkniętych przemocą prawie połowę (90 osób) stanowią osoby niepełnosprawne (47,4 proc.), przy czym więcej osób niepełnosprawnych, wobec których zastosowano przemoc było w ośrodkach miejskich (52,9 proc.) niż ośrodkach wiejskich (37,7 proc.).

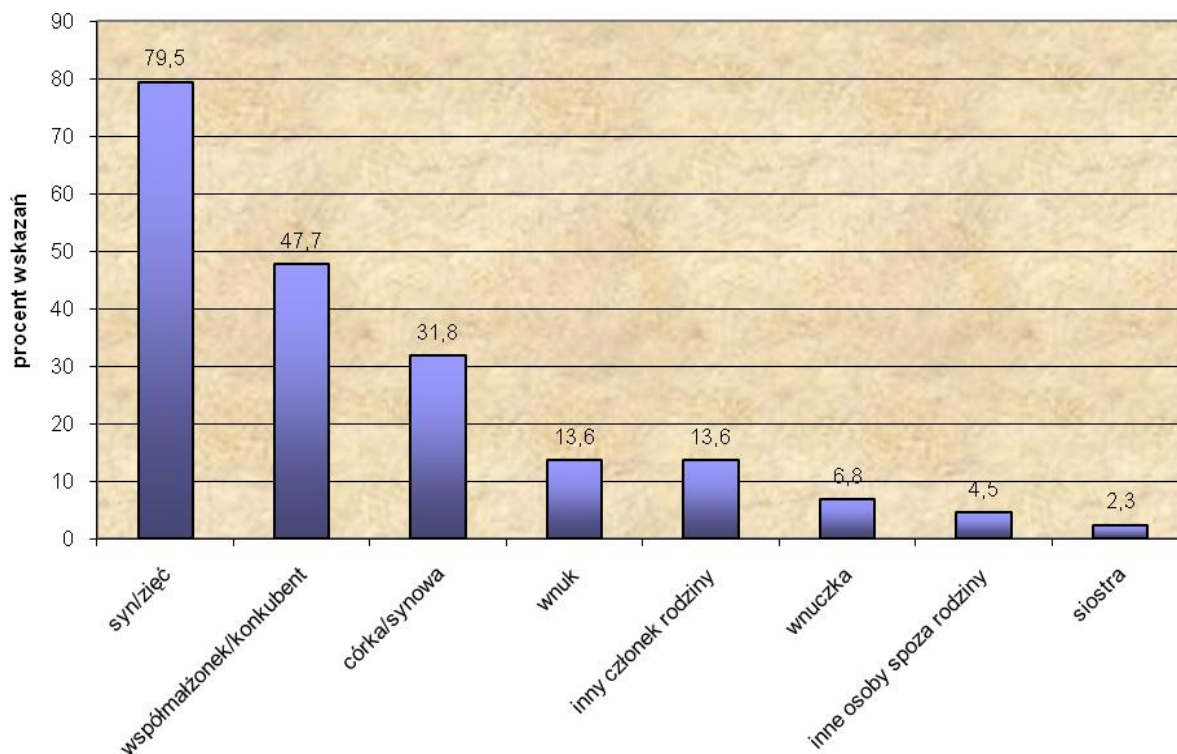
Wszyscy dyrektorzy i kierownicy ośrodków pomocy społecznej wskazali, że liczba zdarzeń przemocy wobec osób starszych (zaistniałych i domniemanych), które wystąpiły w 2009 r., była nie większa niż 15 (żaden z ankietowanych nie zaznaczył innej z pozostałych odpowiedzi określających liczbę zdarzeń na: 16-30, 31-45, 46-60, 61-75, 76-90 i pow. 90).

Wykres 3. Czy zgłoszenia przemocy wobec osób starszych dotyczą tych samych osób?

Ponad 61 proc. ankietowanych stwierdziło, że zgłoszenia przemocy wobec osób starszych dotyczą tych samych osób. Przeciwnego zdania było 20,4 proc. badanych, a brak wiedzy na ten temat zaznaczyło 18,2 proc. osób.

Wykres 4. Osoby najczęściej stosujące przemoc wobec osób starszych (w proc. wskazań) *

* z uwagi na możliwość zaznaczenia więcej niż 1 odpowiedzi (do 3) suma wskazań jest większa niż 100 proc.

W opinii respondentów osobami najczęściej stosującymi przemoc są syn/zięć (79,5 proc. wskazań). W dalszej kolejności są to: współmałżonek/konkubent (47,7 proc. wskazań) oraz córka/synowa (31,8 proc. wskazań). Pozostałe kategorie odpowiedzi miały mniej niż 13,6 proc. wskazań.

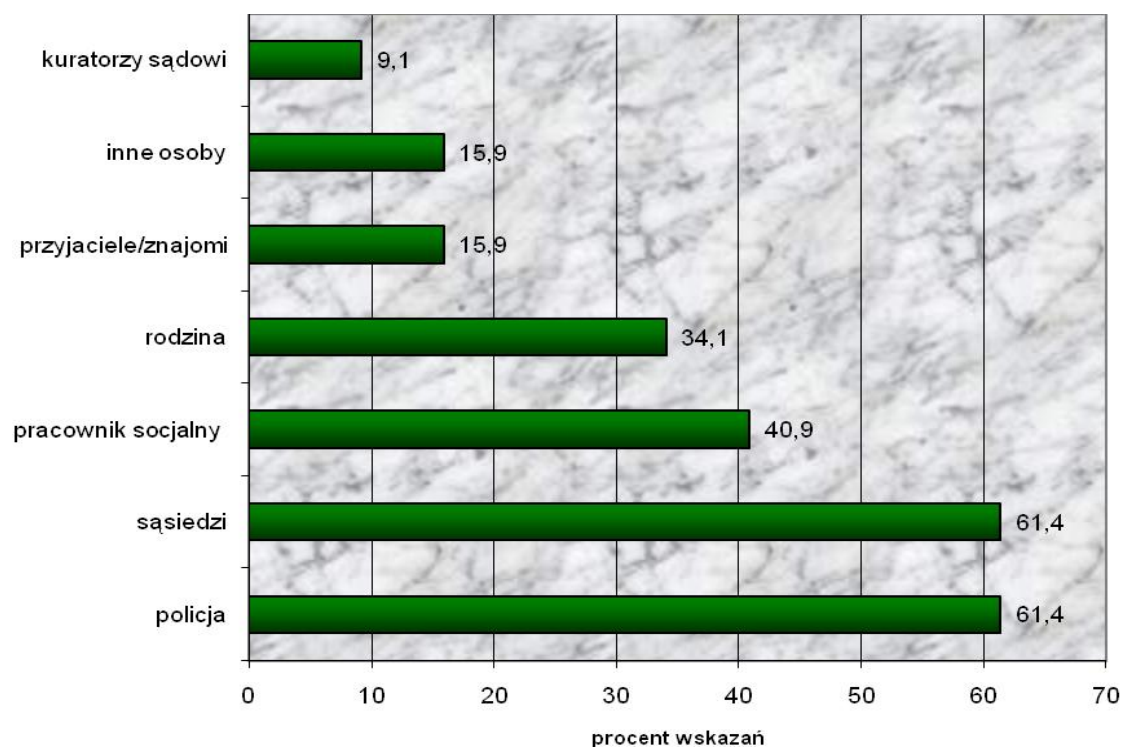
Struktura odpowiedzi w tym zakresie dowodzi, że sprawcami przemocy wobec osób starszych są częściej mężczyźni niż kobiety. Bardzo rzadko są to osoby spoza rodziny (4,5 proc. wskazań). Dotyczy to najczęściej osób zamieszkujących w sąsiedztwie lub osób - dzierżawców gospodarstw rolnych.

Ponadto w środowisku wiejskim powodem przemocy wobec osób starszych jest konflikt wynikający z oczekiwania rodziców w stosunku do dzieci (opieka w zamian za przekazanie gospodarstwa rolnego).⁹

⁹ Halicka M., *Nadużycia i zaniebdania wobec osób starszych, w problemy społeczne w okresie zmian systemowych w Polsce*. Materiały z Konferencji naukowej. Rzeszów 9-10 maja 1997 r. /red./ M. Malikowski, „Mana”, Rzeszów 1997r., za: M. Halicka, *Przemoc wobec osób starszych [w:] Stan postrzegania osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań* /red./: B. Szatur – Jaworska, s. 100

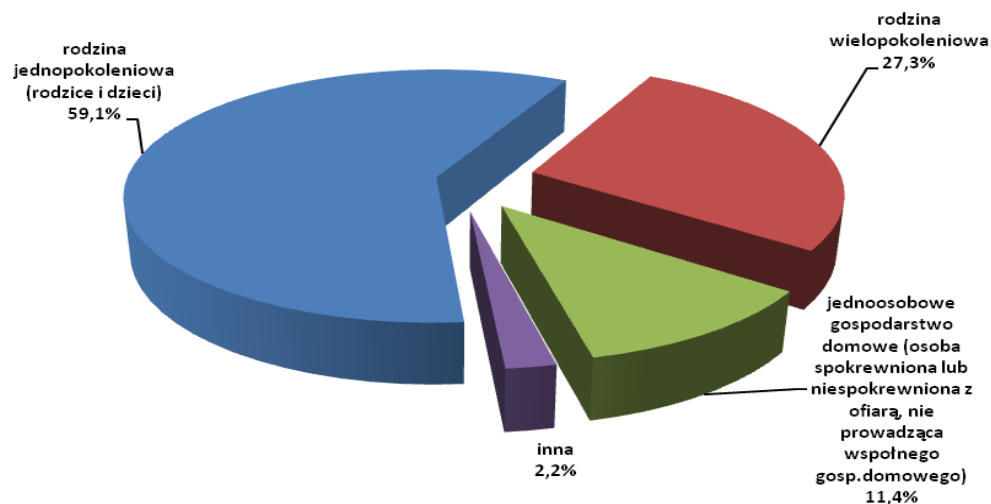
Wykres 5. Osoby i instytucje najczęściej zgłaszające przemoc wobec osób starszych (w proc. wskazań) *

* można było wskazać 3 najczęściej występujące odpowiedzi lub dopisać własną (suma wskazań jest większa niż 100 proc.)

Zdarzenia przemocy wobec osób starszych najczęściej zgłaszane są przez policję i sąsiadów (po 61,4 proc. wskazań). Następnie są to: pracownik socjalny (40,9 proc. wskazań) i rodzina (34,1 proc. wskazań). Pozostałe wymienione osoby (przyjaciele/znajomi, kuratorzy sądowi, inne osoby) mają ponad 2-krotnie mniej wskazań niż rodzina.

Wykres 6. Typ rodziny, w której najczęściej wystąpiła przemoc wobec osób starszych w 2009 r.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

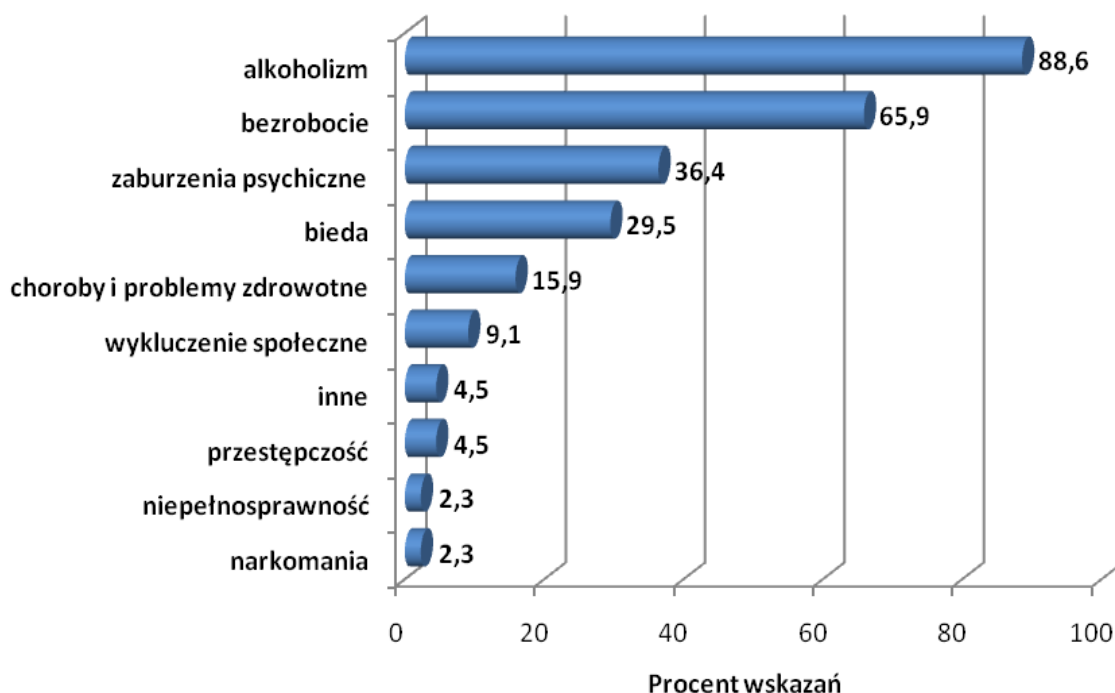

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Przemoc wobec osób starszych najczęściej występuje w rodzinach jednopokoleniowych, w których we wspólnym gospodarstwie domowym zamieszkują rodzice z dziećmi (59,1 proc.). Przemoc w rodzinach wielopokoleniowych i jednosobowych gospodarstwach domowych (osoba spokrewniona lub niespokrewniona z ofiarą nie prowadzi z nią wspólnego gospodarstwa) występuje odpowiednio w 27,3 proc. i 11,4 proc. (łącznie - 38,7 proc.).

Wykres 7. Problemy społeczne najczęściej towarzyszące przemocy wobec osób starszych *

* można było wskazać dowolną liczbę odpowiedzi (suma odp. jest większa niż 100 proc.)

Według badanych najczęstszym problemem społecznym towarzyszącym przemocy wobec osób starszych jest alkoholizm (88,6 proc. wskazań). W dalszej kolejności jest to bezrobocie (65,9 proc. wskazań), a następnie zaburzenia psychiczne (36,4 proc.) oraz bieda (29,5 proc.). Pozostałe wymienione kategorie mają mniej niż 16 proc. wskazań.

Analiza problemów przemocy wobec osób starszych w układzie ośrodków miejskich i wiejskich wykazała, że:

- przestępczość, jako zjawisko towarzyszące przemocy, częściej występuje w ośrodkach wiejskich (20,9 proc. wskazań) niż miejskich (4,5 proc. wskazań),

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- zaburzenia psychiczne są częściej obserwowane w ośrodkach miejskich (54,5 proc. wskazań) niż wiejskich (28,4 proc. wskazań),
- podobnie częściej w ośrodkach miejskich przemocy towarzyszyła bieda (27,3 proc. wskazań) oraz narkomania (13,6 proc. wskazań, w ośrodkach wiejskich – tylko 1,5 proc. wskazań).

Podobne wyniki uzyskano w badaniach ogólnopolskich przeprowadzonych w 2002 r. przez CBOS.¹⁰

III. Przemoc wobec osób starszych w badaniach ogólnopolskich

Badania przeprowadzone w 2002 r. przez CBOS wśród osób starszych dotkniętych przemocą wykazały, że:

- + ponad 20 proc. 70-letnich mężczyzn skarżyło się na brak opieki, a 13 proc. miało poczucie izolacji;
- + kobiety w podeszłym wieku częściej wskazują na zaniedbania opiekuńcze (13 – 19 proc. w różnych grupach wieku);
- + zaniedbania w sferze psychicznej wskazuje od 5 do 14 proc. kobiet,
- + ok. 12 proc. kobiet podkreśla nadużycia finansowe;
- + sprawcami przemocy wobec ludzi starszych jest najczęściej osoba uzależniona od swoich ofiar w sensie finansowym, mieszkaniowym, opiekuńczym, emocjonalnym;
- + zgłoszenie na policję przemocy przez same ofiary jest krokiem ostatecznym, co dowodzi, że przemoc wobec osób starszych może być ukrywana przez rodzinę nawet przez kilka lat;
- + osobnym zjawiskiem jest przemoc wobec bezdomnych w podeszłym wieku lub z ich strony.¹¹

Natomiast wg badania Instytutu Psychologii PAN *Przemoc wobec osób starszych i niepełnosprawnych*, przeprowadzonego w 2008 r. na reprezentatywnej próbie dorosłych Polaków (1000 respondentów):

¹⁰ Halicka M., *Nadużycia i zaniedbania wobec osób starszych, w problemy społeczne w okresie zmian systemowych w Polsce*. Materiały z Konferencji naukowej. Rzeszów 9-10 maja 1997 r. /red./ M. Malikowski, „Mana”, Rzeszów 1997r., za: M. Halicka, *Przemoc wobec osób starszych [w:] Stan postrzegania osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań* /red./: B. Szatur – Jaworska, s.99

¹¹ Halicka M., *Nadużycia i zaniedbania wobec osób starszych, w problemy społeczne w okresie zmian systemowych w Polsce*. Materiały z Konferencji naukowej. Rzeszów 9-10 maja 1997 r. /red./ M. Malikowski, „Mana”, Rzeszów 1997r., za: M. Halicka, *Przemoc wobec osób starszych [w:] Stan postrzegania osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań* /red./: B. Szatur – Jaworska, s.100

- ✚ ponad połowa respondentów stwierdziła, że zetknęła się ze zjawiskiem przemocy wobec osób starszych poza własną rodziną (odsetek osób wskazujących ten problem we własnej rodzinie jest dużo mniejszy - od 9 do 13 proc.) i dowodzi, że przyznawanie się do takich zdarzeń budzi zawstydzenie;
- ✚ wśród form przemocy fizycznej najczęściej wskazywane jest izolowanie osób starszych (47 proc.), wśród form przemocy ekonomicznej – zabieranie i wykorzystywanie ich pieniędzy (52 proc), natomiast w ramach przemocy psychicznej – wytykanie niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej (49 proc.), najrzadziej obserwowana jest przemoc seksualna (23 proc.),
- ✚ przemoc wobec osób starszych we wszystkich formach poza rodziną wskazywana jest 4-krotnie częściej niż we własnej rodzinie.¹²

IV. Wnioski

Przeprowadzone badania ankietowe miały na celu ustalenie zakresu występowania zjawiska przemocy wobec osób starszych, form stosowanej przemocy, a także problemów związanych i towarzyszących temu zjawisku. Badania oparto na podstawie informacji uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego.

Wyniki badania wskazują, że:

- 1) przemoc wobec osób starszych jest zjawiskiem mało rozpoznanym, głównie z powodu trudności diagnostycznych. Osoby starsze - częściej niż młode, skłonne są ukrywać akty stosowanej w stosunku do siebie przemocy, a stopień tolerancji dotyczącej takich zachowań jest wysoki (zwłaszcza w środowisku wiejskim);
- 2) liczba osób starszych dotkniętych przemocą w 2009 r. wyniosła w woj. opolskiego 190, co stanowi 0,1 proc. liczby starszych mieszkańców województwa (osób w wieku pow. 60/65 lat). Tymczasem badania ogólnopolskie przeprowadzone wśród dorosłych mieszkańców Polski dowodzą, że ponad połowa respondentów zetknęła się ze zjawiskiem przemocy wobec osób starszych – ale poza własną rodziną. Natomiast

¹² Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych – Polska Akademia Nauk, Instytut Psychologii, Warszawa 2009 r., www.rops-wielkopolska.poznan.pl

odsetek osób wskazujących ten problem we własnej rodzinie jest dużo mniejszy – od 9 do 13 proc.;

- 3) ustalenie zakresu występowania zjawiska jest trudne również z powodów formalno-prawnych – pracownicy socjalni mogą podjąć jakiegokolwiek działania pod warunkiem sporządzenia odpowiednich dokumentów, co wymaga zgody samych poszkodowanych, a także pozostałej rodziny (członkowie rodziny będący sprawcami przemocy nie wyrażają zgody na sporządzenie wywiadu środowiskowego czy założenie *Niebieskiej Karty*);
- 4) ponadto na podstawie badań ogólnopolskich, ustalono, że :
  - ✓ przemoc wobec osób starszych jest zjawiskiem nietolerowanym (tylko 5 proc. badanych znajdowało usprawiedliwienie stosowania przemocy), natomiast istnieje znaczny odsetek obojętności na akty przemocy. Odsetek zgadzających się ze stwierdzeniem, że w takich sytuacjach z różnych powodów „lepiej się nie wtrącać” wynosił prawie 50 proc.,
  - ✓ wśród osób, którym znane były akty przemocy około 70 proc. nie podjęło żadnej interwencji. Pozostali interweniowali osobiście, a tylko niecałe 3 proc. respondentów powiadomiło odpowiednie służby (policja, ośrodek pomocy społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, służba zdrowia);
  - ✓ badania udowodniły, że ludzie odrzucają przemoc wobec osób starszych i traktują ją, jako zachowanie moralnie naganne, ale tylko wtedy, gdy nie dotyczy ich bezpośrednio. Rygoryzm moralny maleje, kiedy przemoc staje się dla nich realnym doświadczeniem.¹³

V. Rekomendacje

Przeprowadzone badania ankietowe wśród kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego zasygnalizowały jedynie kilka najważniejszych zagadnień związanych z analizą zjawiska przemocy wobec osób starszych.

¹³ Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych – Polska Akademia Nauk, Instytut Psychologii, Warszawa 2009 r., www.rops-wielkopolska.poznan.pl

Trudności diagnostyczne, niska wykrywalność tych zdarzeń, a jednocześnie poważne zagrożenia towarzyszące temu zjawisku, powodują konieczność podjęcia pogłębionych badań nad tym zjawiskiem. W związku z tym należy przeprowadzić badania określające:

- 1) rzeczywisty zakres występowania zjawiska przemocy wobec osób starszych,
- 2) przyczyny stosowania przemocy, kategorie ofiar, sprawców przemocy, a także zjawiska towarzyszące przemocy;
- 3) sposoby przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych podejmowane przez instytucje – nie tylko służby pomocy społecznej i policję. Ważną częścią tego rodzaju badań jakościowych winno być ustalenie obowiązujących norm prawnych, sposobów i procedur postępowania, a także trudności, które ograniczają skuteczność zapobiegania i przeciwdziałania temu zjawisku.

*Opracował zespół pracowników Obserwatorium Integracji Społecznej
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu
Opole, czerwiec 2010 r.*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

